

Boekbespreking.

daar tenslotte vriendschapsbetrekkingen tot mede-studenten, zoowel mannelijke als vrouwelijke, die evenmin als zijn eigen gedroom en gedenk veel diepgang toonen en ons maar zeer matigjes interesseeren . . . . Neen, deze Daniël heeft de schrijfster ons wat al te „sympathiek” willen maken. In het verhaal van zijn lotgevallen komen ook wel aardige, fijntjes opgemerkte, lichtelijk ontroerende dingen voor. Maar over 't algemeen staat zijn figuur ons lang niet zoo stevig en zuiverbelijnd voor oogen als die van broer Jozef. En zoo legt ook Roosje het af bij Esther. De schrijfster heeft zich geheel-en-al met Roosje geassimileerd en haar kritische gave heeft haar daarbij in de steek gelaten. Een lief, aanhankelijk kind schijnt zij, Roosje — maar daarom juist: als zij, op Seideravond voor 't eerst, haar ouden vader aan zijn lot overlaat en bij haar, ook waarlijk al te idealen, niet-joodschen vriend blijven wil — dat het tenslotte niet gebeurt is een toeval — gelooven wij daar niet aan en weten toch ook weer zelf niet precies waarom wij 't niet gelooven. Wij kennen Roosje niet. De schrijfster, in volle verteederding voor deze haar mooie figuur, is te vagelijk lyrisch met haar te werk gegaan.

Maar eigenlijk nog het minst van allen kennen wij den Vader. En juist deze — de Verlatene — had, zoo niet de hoofdpersoon misschien (ondanks den titel kan het komplette gezin als zoodanig gelden) dan toch het hoekigst omlinjende middelpunt in dat gezin moeten zijn. Het volle licht valt op deze figuur — en zij is te vaag, te abstract gebleven! Dit is op één na mijn grootste grief tegen Carry van Bruggen's roman. Samuel Lehren doet al heel weinig en zegt heelemaal niets. Enkele standen en bewegingen van hem zijn mooi weergegeven, maar daar houdt het dan ook mee op. Geen enkel gesprek van hem met een of meer van zijn kinderen! Ja, de in de compositie van het geheel m. i. noodzakelijkste van deze gesprekken sloeg de schrijfster gewoonweg over. Het is bijna ongelooflijk, dat mevr. van Bruggen het ontoereikende in de schets van haar voornaamste figuur zelf niet ingezien heeft. Wat de moeder betreft is het mogelijk

aan opzettelijke verwaarloozing te denken, omdat deze figuur, al in 't begin van het verhaal plotseling stervend, tot zoo spoedig en ondramatisch verdwijnen was bestemd. Maar de vader had ons zoowel innerlijk als uiterlijk onwrikbaar vast in het geheugen moeten komen te staan.

Een zwakheid van het boek is tevens dat — nu eenmaal de joodsche godsdienstgebruiken tot zulk een voornaam motief werden gemaakt — wij niet meer merken van de eigenlijke houding, niet tegenover den ritus, maar tegenover den godsdienst zelf, der optredende personen. De vader is een vrome jood, voor wien de ritueele instellingen onafscheidelijk verbonden zijn met zijn voorstelling van godsdienst. Goed, maar als zijn kinderen, als vooral Daniël tegen die *instellingen* blijkt op te tornen, eigenlijk vooral uit ergernis dat zij door anderen, ja door de priesters zelf, niet meer heilig gehouden worden, hoe is het dan dat hij, de vader, die zich toch ook aan dat niet meer heilig houden ergeren moet, ganschelijk verzuimt te pogen zijn kind te redden, te onderzoeken in de eerste plaats hoe diep diens tegenzin gaat, of ook werkelijk de kern der godsdienst, het geloof zelf in den God der Vaderen er mede gemoeid is?

Is hij dan eigenlijk niet een redeloze driftkop, onze belangstelling amper waard? En zoo ja, waar blijft dan de tragiek van het verhaal?

Een andere zwakheid — en in rang van „gewichtigheid” mijn derde grief — zijn de theatrale effecten waartoe de schrijfster haar toevlucht genomen heeft om gebrek aan innigheid goed te maken. Het is te midden van een der plechtigste „feesten”, dat de krankzinnige Esther plotseling terugkomt; het is Seideravond en Roosje . . . . denkt daar zelfs heelemaal niet aan en laat haar ouden vader eenzaam zitten aan den feestdich dien zij zelf heeft helpen aanrechten! Dat die oude vader ook eensklaps sterft aan dien zelfden dich, als hij voor 't eerst zoo geheel alleen is, en dat, pas daarna, Roosje en haar Rudi overhaast binnenkomend hem zoo „ontwaren” (het koude woord is een ondubbeltzinnig blijk van 't gebrek aan warmte waarmee de beschrijving geschiedde), het hoofd op de